

patet ex iis quae ibidem docet. At si secernantur ea quae ex errore induci potuerunt, remanet notitia naturae intelligentis inferioris Deo, superioris homine, quae respondet conceptui spirituum purorum. Cf. Plutharcum de Genio Socratis.

Nota 1.^a Circa multitudinem purorum spirituum ratio sola nihil certi definire potest, an scilicet comparatione facta cum naturis corporalibus et speciatim cum natura humana, pauci sint vel multi. Videt tamen ratio improbable non esse quod ingens sit eorum multitudo, imo id probabile esse affirmat: nam probabile est divinam omnipotentiam et bonitatem in praestantissimis naturis se admodum diffudisse, et cum isti spiritus sint alterum extremum oppositum naturis corporalibus, inter quae duo extrema medius est homo, probabile est illud extremum non esse secundum multitudinem minus altero extremo quod naturis corporalibus constituitur, ut sicut istud pluribus speciebus distinguitur, ita et in illo plures gradus spiritualis perfectionis manifestentur.

Nota 2.^a Non est opus ut demonstretur quod si hi spiritus existunt, existant per creationem. Si enim entia finita sunt, valet prorsus in iis quod in Cosmol. de materia, et in Anthropol. de anima demonstravimus. Si vero quaeritur quandonam creati sint, ratio quidem sola definire nequit an ante mundum corporeum, vel simul cum ipso creati sint; attamen quoniam pars sunt totius universi, probabile per se est quod simul cum corporeo mundo conditi sint. Id tamen non impedit quominus in diversis instantibus creata si; natura spiritualis et natura corporalis, quemadmodum successivis diebus scimus formatam esse materiam; et sic videatur ratione suae dignitatis prius creatos esse spiritus quam materiam h. e. in quodam instanti proxime priore.

CAPUT II.

De iis quae cum essentia declarata spiritus puri connexa sunt.

THESIS V^a

I Spiritus puri possunt esse definitive in loco h. e. in aliqua parte extensa spatii; II necesse est autem ut sint alicubi. III Praesentia eorum in loco non constituitur formaliter per operationem, sed est modus relativus indistinctus realiter substantiae illius quae dicitur praesens. IV Moveri quoque possunt eodem motu locali.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Notiones spatii loci et motus tum modi existendi in loco sive circumscriptive sive definitive ex Cosmologia C. I art. 2° supponimus.

Manifestum est spiritus non posse esse in loco *circumscriptive*, nequeunt enim commensurari corporibus, cum partibus careant. Quaestio ergo restat utrum possint esse in loco definitive h. e. occupare aliquam partem extensam spatii, hoc est enim esse in loco; atque ita ut sint heic et non alibi. Monendum porro est quod quamvis corpora sint et ipsa in loco definitive, alio tamen modo spiritus, si hi in loco esse possunt, vindicare sibi queunt hanc existendi rationem in loco. Nam corpus ita occupat determinatum spatium, ut totum quidem sit in toto spatio, sed secundum diversas sui partes sit in diversis partibus eiusdem. At si spiritus spatium aliquod occupat, cum simplex ipse sit, in quavis parte et quovis puncto spatii totus esse debet.

Porro nulla est repugnantia 1° quod spiritus purus sit heic et non alibi; hanc enim repugnantiam postulat sola immensitas, haec porro non competit nisi spiritui infinito, est namque et ipsa infinita quaedam proprietas. Nec 2° repu-

gnat quod spiritus sit sua substantia simplici in loco extenso; substantia enim simplex potest esse immediate praesens corpori et quidem ita ut sit simul cum illo, seu in eodem spatio in quo est corpus, ut manifestum est in anima humana, et ratio persuadet. Etenim simplicitas id tantum prohibet ne ens coextendatur *formaliter* loco, existens per diversas sui partes in diversis partibus loci; at extensionem virtualem, per quam tantum ens sit in singulis partibus loci, ne dum simplicitas non excludit, sed ipsa est eiusdem ratio. « Quidam enim (ait S. Thomas I p. q. LII. a. 4°) imaginationem transcendere non valentes, cogitaverunt indivisibilitatem Angeli ad modum indivisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt quod Angelus non possit esse nisi in loco punctali. Sed manifeste decepti sunt, nam punctum est indivisibile habens situm, sed Angelus est indivisibilis extra genus quantitatis et situs existens. Unde non est necesse quod determinetur ei unus locus indivisibilis secundum situm, sed vel divisibilis, vel indivisibilis, vel maior, vel minor, secundum quod voluntate applicat suam virtutem ad corpus maius vel minus. » Quare « omnis substantia spiritalis (ait Derkennis De Angelis c. 2. Assertionem 1^a) extensionis alicuius seu diffusionis est capax: ita communiter Theologi cum S. Thoma. » Praesentia enim immediata realitatis simplicis spatio alicui extenso est quaedam extensio seu diffusio eiusdem realitatis, secreta imperfectione extensionis corporeae quae proprie appellatur extensio.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Potest spiritus purus esse in spatio extenso, at necesse ne est ut semper ita existat, sive necesse ne est ut substantia huiusmodi habeat semper extensionem quamdam seu diffusionem sui in spatio aliquo vel reali, vel saltem absoluto? S. Thomas loco superius citato diserte ait Angelum in loco vel *divisibili* vel *indivisibili* esse posse. Et re quidem vera cum spiritus sit independens a dimensionibus spatii, sicut a ceteris conditionibus naturae corporeae, nihil est in ipso quod per se exigit hanc virtualem extensionem, ideoque est per se indifferens sive ad existendum extenso modo, sive ad existendum prorsus in-

extenso modo (cf. Becanum De Angelis c. I. q. 5). Potest ergo spiritus purus non esse in loco extenso.

At potest ne non esse alicubi? Illud est alicubi quod alicui vel parti divisibili, vel puncto indivisibili spatii sive realis, sive tantum absoluti est praesens; quemadmodum alicubi est non solum id quod intra ambitum huius mundi continetur, sed et alicubi esset corpus quod extra totum mundum a Deo poneretur; nam posset designari per adverbium *haec* punctum aut pars aliqua spatii possibilis, cui responderet. Iam vero nequit spiritus existere extra universum spatium possibile sive absolutum, ideoque necesse est ut praesens sit puncto vel parti spatii sive realis, sive possibilis, atque idcirco oportet ut sit alicubi. Quod autem nequeat spiritus existere extra universum spatium absolutum ita probo. Necesse est ut omnis spiritus ita creetur, ut possit, absque eius nova mutatione, creari vel fieri ei praesens sive coniungi aliquod corpus; si autem id potest, ergo antequam id fieret, iam spiritus erat ubi corpus reale erat possibile, hoc porro est spatium: ergo. Prima propositio certa est, quia nulla est repugnantia alicuius unionis spiritus cum corpore. Cf. Derkennis l. c. c. 3.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Quaestio succedit: quidnam sit illud per quod formaliter spiritus constituuntur in loco, sive locus sit divisibilis, sive indivisibilis. Duplex est sententia. Thomistae considerantes tantummodo locum quem nos diximus extrinsecum, et cogitantes quod corpora sint in loco per contactum quantitativum sive per contactum extensionis corporis locati cum extensione corporis immediate ambientis, quoniam in spiritibus contactus hic quantitativus esse nequit, nihil reliqui esse putarunt nisi aliquem contactum virtutis per quem in loco spiritus constituerentur; qui contactus virtutis redit ad quamdam actionem. Haec sententia nobis probari nequit. Nam 1° falsum est corpora esse in loco per contactum quantitativum; etenim locus proprie ubi est corpus est locus intrinsecus non extrinsecus; hic enim reapse est circa corpus, non ubi est corpus: in loco autem intrinseco corpus est per suam realitatem, hac enim

posita iam est necessario in loco. Imo et in loco extrinseco esse dicendum est per suam substantiam, quae est loco immediate praesens, praecisione facta a contactu quantitativo. 2° Existencia in loco spiritus finiti praesupponitur eius operationi; nam cum spiritus finitus nequeat agere in distans, requiritur eius praesentia ad subiectum in quo operatur: praesentia ergo haec prior est prioritate naturae quam operatio; ergo operationi praesupponitur, atque idecirco per operationem constitui nequit. Esse autem praesens corpori est esse in loco saltem extrinseco; ergo neque in loco extrinseco constitui res possunt per operationem. Ceterum qui volunt spiritus esse in loco per operationem, non negant neque negare possunt ibi esse ipsos substantia sua, praesertim cum iidem probent Deum esse ubique essentia sua, quia ubique operatur, eo quod actio in distans nequeat haberi. Placet itaque sententia Scoti in II. D. II. q. 6, docentis spiritus esse in loco per solam praesentiam substantialem, h. e. spiritus esse in loco, eo quod eorum substantia sit praesens heic; quae praesentia est relatio quaedam resultans ex coniunctione spiritus et loci cui inest spiritus. Cf. Becanum De Angelis c. I. q. 5. et Derkennis l. c. cc. 4, 5 et 7. Suarez De Angelis L. IV. c. 4.

Attamen operatio esse potest ratio finalis cur spiritus sit in loco extenso, et cur sit heic potius quam illic. Cum enim per se ipse existere possit modo prorsus inextenso nullique corpori sit naturaliter coniunctus, ratio cur extensionem virtuaalem acquirat, nulla melior excogitari potest quam haec, quia alicui corpori debet esse immediate praesens (etsi sola eius voluntas possit esse huius modi existendi ratio sufficiens); ratio autem cur alicui corpori debet esse praesens, haec erit, effectus nimirum aliquis in eo producendus. Hoc est quod docent veteres cum aiunt spiritus esse in loco *per habitudinem* ad aliud *κατα σχεσιν*, non rationem formalem qua constituuntur in loco, sed finalem cur sint in loco, ita declarantes (cf. Nemesium De Natura hominis c. 3). Doctrina S. Thomae Thomistis favere videtur; licet forte S. Thomas nihil aliud docere voluerit, quam

rationem cur Angeli sint et cognoscantur esse in loco, esse operationem; verum hac de re nolumus acriter contendere.

Est ergo Angelus in aliquo loco, eo quod eius substantia est realiter praesens, seu immediate coniuncta alicui corpori, sive est ubi corpus reale esse potest. Haec praesentia continetur relatione, quae realis est, cum alterum, cui praesens dicitur, est reale. Haec praesentia est manifeste modus aliquis accidentalis, quo Angelus se habet. Hunc porro modum negamus distingui realiter a subiecto existente in loco: id vero iam in Cosmologia demonstravimus Th. IX, quam confer.

Quaeres: quanta sit magnitudo loci quam spiritus purus occupare potest? Nihil certi statuere licet, saltem positive; oporteret enim cognoscere complete nedum naturam generatim spiritus, sed et specialem gradum naturae cuiusque particularis spiritus: quae duo nos latent. Negative statui potest quod communiter tenetur, non posse Angelum esse ubique h. e. simul occupare omnia spatia realia. Rationem autem demonstrativam huius rei afferre ex ipsa spirituum natura petita difficile est, imo, ut nobis videtur, impossibile. Neque enim etsi aliquis spiritus totum mundum praesentia sua occuparet, similis Deo foret, qui et necessario ubique est et est praeterea immensus, sola vero occupatio omnium spatiorum realium est finita. Afferri vero potest ratio moralis. Consentaneum est enim regimini totius mundi supremo ut Divina Providentia non sinat spiritum quemvis coaequari Deo etiam tantummodo quoad actuaalem praesentiam omnibus rebus quae sunt; dignitatem enim supremi dominii, quae soli Deo competit, decere videtur, ut Deus unus omnibus, quae sunt, praesens semper adsit.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Quandoquidem spiritus in loco esse potest, atque in loco definito est, nullusque est locus ei essentialis, sed ad omnia indifferens est, idecirco potest unum locum relinquere, aliumque subire, seu de uno loco ad alium transire. Id vero ut declaretur, quaestiones quasdam breviter solvemus. Nimirum quaeritur 1° utrum spiritus mutare possit locum, etsi nihil ad extra operetur. Re-

sponsio est affirmativa; quemadmodum enim in loco est citra operationem ad extra, ita et independenter ab hac operatione potest mutare locum.

Quaeritur 2.º Utrum mutatio loci fieri possit per verum motum, quatenus nempe sit continuus transitus ab uno termino spatii ad alium per medium. Responsio est affirmativa, continuitate tamen formali se tenente ex parte spatii et durationis, non ex parte substantiae se moventis. Ratio primae partis est, quia spiritus occupans certum spatium potest prius relinquere partem ipsius quam totum simul, occupando aliam partem contiguam spatii, atque id facere potest sine interruptione. Ita S. Thomas l. c. « Sicut corpus successive, et non simul, dimittit locum, in quo prius erat, et ex hoc causatur continuitas in motu locali: ita etiam Angelus potest dimittere successive locum divisibilem, in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. » Et in resp. ad 1.^m « Concedi potest quod Angelus, dum movetur, partim est in termino a quo, et partim in termino ad quem, ut tamen partialitas non referatur ad substantiam Angeli sed ad locum; quia in principio sui motus continui angelus est in toto loco divisibili, a quo incipit moveri. Sed dum est in ipso moveri, est in parte primi loci quem deserit, et in parte secundi loci quem occupat. (Supponitur angelus in motu occupare actu aequale semper spatium). Et hoc quidem quod possit occupare partem duorum locorum, competit angelo ex hoc quod potest occupare locum divisibilem. » Ratio secundae partis est ea quam indicat S. Thomas, quia continuum dicitur (saltem formale) quod partes habet, spiritus vero partibus caret.

Quaeritur 3.º utrum spiritus possit in instanti mutare locum. Cum locus *a quo* et locus *ad quem* sunt duae partes spatii immediate sibi succedentes, responsio est affirmativa. Etenim cum sit simplex potest secundum totam suam substantiam occupare in instanti totum spatium sequens, occupatio vero spatii sequentis et relictio praecedentis simul sunt, ergo utraque fit in instanti; ergo fit mutatio loci in instanti; ita ut instans mutationis sit illud idem quo se-

cundum spatium occupatur, et succedat immediate ultimo instanti quo prius spatium occupabatur. Si autem locus *a quo*, et locus *ad quem*, sint partes spatii aliquo intervallo disiunctae, responsio pendet ab alia quaestione, qua nempe quaeritur.

4.º Utrum spiritus naturaliter possit transire ab uno extremo ad aliud distans, quin transeat per medium. Si enim id fieri potest, perinde se habebit locus dissitus ac contiguus. Porro qui tenet spiritum esse in loco per applicationem virtutis respondet affirmative, quia potest ipse operari in uno extremo et in alio quin operetur in medio. Atque ita respondet S. Thomas heic a. 2.º qui duplicem motum Angelis adserit continuum, et non continuum. In hac hypothesi liquet in instanti esse posse ipsum transitum ab uno extremo ad aliud distans; ita ut nullum sit tempus medium inter instans primum, quo est in primo loco, et instans alterum quo est in secundo loco. Medium enim perinde se habet ac si non esset. Neque huic doctrinae adversatur S. Thomas qui a. 3.º negat simpliciter motum Angeli esse posse in instanti. Quod enim ibi vult docere S. Thomas, hoc est: fieri non posse ut eodem instanti Angelus sit ultimo in loco praecedenti et in sequenti. Sed cum est in loco praecedente, nondum habetur motus, qui incipit cum locus praecedens vel pars loci praecedentis relinquatur. Hic autem motus, cum non est continuus, potest esse talis « ut angelus in uno instanti sit in uno loco, et in alio instanti in alio loco, *nullo tempore intermedio existente;* » ad 3.^a Si nullum tempus intermedium existit, ergo ipse transitus ab uno loco ad alium fit in instanti, in eo nempe quo se ponit in altero loco.

Alii vero negative respondent: quam negantem sententiam communem vocat Becanus contra Thomistas. « Et probatur (inquit l. c.) quia non potest intelligi quomodo Angelus naturaliter possit hinc (Moguntia) pervenire Romam non transeundo per loca intermedia. » Quae probatio nescio an satis sit ad id alicui persuadendum; illud enim ponit quod probandum est, et quod adversarii negant, qui imo